

Puheenvuoro kansallisen ihmisoikeustoimintaohjelman valmistelusta

Effi - Electronic Frontier Finland ry kiittää mahdollisuudesta lausua näkemyksiään kansallisen ihmisoikeustoimintaohjelman valmistelun yhteydessä.

Effi on perustettu puolustamaan erityisesti yksityisyyden suojaa ja sananvapautta sähköisessä viestinnässä. Effi katsoo, että yksityisyyden suoja, tietosuoja ja viestintäsalaisuus on otettava Suomen ihmisoikeuspolitiikan yhdeksi painopisteeksi. Tämän on näyttävä paitsi kotimaisessa lainsäädäntötyössä ja käytännöissä, myös siinä miten Suomi osallistuu EU-tason säädösvalmisteluun.

Yksityisyys- ja tietosuojakysymysten merkitys kasvaa

Tietoyhteiskunnan keskeiseksi ongelmaksi on noussut, että sekä valtiollisten että kaupallisten toimijoiden on ollut mahdoton vastustaa kiusausta rikkoa yksityisyyden suojaa, jonka laajamittainen loukkaaminen on tullut yhä helpommaksi. Myös tietoturva-asioiden jättäminen retuperälle on valtioille, kunnille ja yrityksille edelleen liian houkuttelevaa.

Massavalvonta, verkkovakoilu, big data -hankkeet, joissa hyödynnetään yksityishenkilöistä kerättyä tietoa, sosiaalisen median palveluiden ja muiden verkkopalveluiden harjoittama tiedonkeruu, "esineiden Internet" ja sen tietoturvaongelmat sekä monet muut vastaavat kysymykset muodostavat laajan kokonaisuuden, joka on ihmisoikeuksien toteutumisen kannalta erittäin tärkeä.

Esineiden Internet (Internet of things) tuo uudenlaisen tason tietoturvaongelmiin. Verkon kautta voi lähitulevaisuudessa päästä käsiksi luultavasti kaikkiin talon sähkölaitteisiin, millä voi aiheuttaa paitsi kiusaa, myös todellisia vaaratilanteita. Myös esimerkiksi valvontakamera- ja murtohälytinja järjestelmien tietoturva nousee keskeiseksi kysymykseksi. Jopa lelu voi olla riski yksityisyyden suojalle, puhumattakaan älytelevisioista ja muista jo kodeissa yleistyneistä laitteista. Viime vuonna puhuttiin niin kutsutusta vakoilubarbiesta, joka tallentaa ympäriltään ääntä ja lähettää sen verkon kautta valmistajalle.

Yksityisyyskysymysten kasvava merkitys näkyy esimerkiksi eduskunnan tulevaisuusvaliokunnan vuonna 2013 julkaisemasta Radikaalit teknologiset ratkaisut -raportista. Siinä esiteltävistä sadasta lähitulevaisuudessa mahdollisesta teknologisesta tuotteesta ja palvelusta monissa on kytkentöjä yksityisyys- ja tietosuojakysymyksiin. Näistä voidaan mainita vaikkapa liikenteen automatisointiin, ihmisten automaattiseen tunnistamiseen ja yksilölliseen tereydenhuoltoon liittyvät teknologiat, joista raportissa on lukuisia esimerkkejä.

Yksityisyys ja tietosuojaa painopisteeksi

Vuoden 2009 ihmisoikeusraportissa yksityisyyden suoja ja tietosuojaa ei käsitelty lainkaan laajasta tietoyhteiskunnanäkökulmasta. Niiden saama huomio on niiden merkitystä huomattavasti pienempi myös vuoden 2014 raportissa. Yksityisyyden suoja ja tietosuojaa ei edelleenkään ole nähty yhtenä tämän vuosisadan keskeisistä ihmisoikeuskysymyksistä.

Nyt valmisteltavassa toimintaohjelmassa tulisi arvioida yksityisyyden suoja ja tietosuojaa laajana tietoyhteiskuntaan liittyvänä kokonaisuutena. Huomioon on otettava valtiollisten toimijoiden ja yritysten vastuu, sekä myös säännösten selkeys ja merkitys yritysten taloudellisen toimintaympäristön kannalta. On selvitettävä, miten yksityisyys ja tietosuojaa tuodaan jatkossa paremmin osaksi ihmisoikeusraporttia ja merkittävämmäksi poliittisen keskustelun kohteeksi.

Lähtökohtia ja toimenpiteitä

Kun arvioidaan ihmisoikeuksien toteutumista sähköisessä viestinnässä ja tietojenkäsittelyssä, on lähtökohdaksi hyvä ottaa digitaalinen perusoikeuskirja (The Charter of Digital Rights), jonka European Digital Rights (EDRi) -järjestö on julkaissut.

Valtioneuvoston ihmisoikeusraportissa painotetaan EU-tuomioistuimen roolia (s. 39). Tätä on syytä korostaa erityisesti verkkovalvontaa koskevan lakihankkeen yhteydessä. EU-tuomioistuin ja myös Euroopan ihmisoikeustuomioistuin ovat viime vuosina antaneet useita massavalvontaa ja viranomaisten tiedonkeruuta koskevia ja sivuavia päätöksiä.

Yksityisyyden suoja ja tietosuojaa ovat vuosina 2013-2017 EU:n perusoikeusviraston yhtenä painopisteinä. Olisikin loogista, että tämä näkyisi myös Suomen kansallisessa ihmisoikeuspolitiikassa. EU:n perusoikeusvirastolla on esimerkiksi meneillään hanke, jossa selvitetään valtioiden massavalvontaa ja verkkovakoilua ja niiden oikeusturvatakeita. Tämä selvitystyö on otettava mahdollisuuksien mukaan huomioon Suomen ihmisoikeustoimintaohjelman valmistelussa. Hankkeen loppuraportti ilmestyy vuonna 2017. On myös seurattava tarkasti EU:n tulossa olevien uusien tietosuojaa-asetuksen ja -direktiivin valmistumista ja niiden aiheuttamaa lainsäädännön ja käytäntöjen muutostarvetta.

Yksityisyyden suojan, tietosuojan ja viestintäsalaisuuden toteutumisesta on tehtävä kotimainen selvitys, jossa tätä kokonaisuutta käsitellään tietoyhteiskunnan keskeisenä ihmisoikeuskysymyksenä. Säädösvalmistelussa ja julkisissa hankkeissa olisi mietittävä, onko erilaisten yksityiselämää koskevien tietojen kerääminen perusteltua ja suhteellista siihen nähden, millaista vahinkoa tietojen mahdollinen vuotaminen ja väärinkäyttö aiheuttaisi. Tulisi omaksua näkemys, että kaikkea tietoa mitä voi kerätä, ei tarvitse kerätä.

Massavalvonta on ihmisoikeusrikos

Erityisesti verkkovalvontalain yhteydessä on otettava huomioon, että ihmisoikeudet koskevat kaikkia kansallisuudesta riippumatta. Ihmisarvon periaatteen mukaan ihmiset syntyvät vapaina ja tasavertaisina arvoltaan ja oikeuksiltaan. Suomi ei siis saa esimerkiksi rikkoa ulkomaan kansalaisen yksityisyyden suoja vain sillä perusteella, että tämä on ulkomaan kansalainen.

Yhdysvaltojen, Britannian ja todennäköisesti monien muidenkin maiden harjoittama sähköisen viestinnän massavalvonta kohtelee ulkomaiden kansalaisia epätasa-arvoisesti maiden omiin

kansalaiseen verrattuna. Tätä tulisi painottaa Suomen kansainvälisessä ihmisoikeuspolitiikassa. Myös suomalaiset joutuvat tämän massavalvonnan kohteeksi, mikä on tällä hetkellä laajamittaisin ulkomailta suomalaisiin kohdistuva ihmisoikeusloukkaus.

Sananvapaus

Sananvapaudesta Effi toteaa, että laissa on jo tarpeeksi sananvapautta rajoittavia säännöksiä. Esimerkiksi verkossa julkaistava vihapuhe ei edellytä uusia lainsäädäntötoimia. Nuorisjärjestöjen MV-lehteä vastaan suuntaama kampanja muun muassa osoittaa, että olemassaolevan lainsäädännön puitteissa voidaan kansalaisyhteiskunnan keinoin toimia sananvapautta väärinkäyttäviä tahoja vastaan.

Effi ry:n puolesta

Ahto Apajalahti
Hallituksen jäsen